

ВІДГУК

офіційного опонента, доктора педагогічних наук, професора
Ковальчука Василя Івановича
про дисертацію Тонне Олени Шимонівни
«Організація самостійної пізнавальної діяльності вчителів загальноосвітніх
навчальних закладів у процесі підвищення кваліфікації»,
подану на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за
спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

Ступінь актуальності обраної теми. Реформування системи освіти України в умовах глобалізаційних процесів спрямовано на розвиток усіх її ланок. Центральне місце в ній займає середня школа. Концепція «Нова українська школа» зумовлює нові вимоги до учасників освітнього процесу. Нині суспільству потрібні вчителі, які є компетентними, умотивованими, ІКТ грамотними, здатними до професійної рефлексії, відкритими до змін і новацій, готовими допомагати учням розвивати життєві вміння. Сучасна школа змінює всю систему освіти й самого вчителя, який має стати агентом змін, провайдером освітньої реформи, що зумовлює появу низки стимулів для особистого та професійного зростання, задля залучення до професії найкращих.

Оновлення потребують форми й методи підвищення кваліфікації вчителів, через внесення суттєвих змін до змісту навчальних планів і програм, створення нових організаційних механізмів, заходів спрямованих на підготовку вчителів до роботи в реаліях сьогодення. У Законі України «Про освіту» (2017 р.) наголошується на тому, що сьогодні необхідно навчити педагога самостійно здобувати знання, «озброїти» його знаряддям, яке дозволить самостійно здійснювати цілеспрямовані дії щодо здобуття, аналізу та примноження інформації упродовж усієї професійної діяльності.

Зважаючи на викладене вище, дослідження Тонне Олени Шимонівни «Організація самостійної пізнавальної діяльності вчителів загальноосвітніх навчальних закладів у процесі підвищення кваліфікації» є актуальним і своєчасним.

Обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Аналіз тексту дисертації, автореферату та змісту публікацій О. Ш. Тонне дають змогу дійти висновку про наукову обґрунтованість і достовірність представлених результатів.

Вивчення джерельної бази, яке здійснила дисертантка, дали їй змогу достатньо переконливо висвітлити широкий спектр аспектів досліджуваної проблеми; сформулювати суперечності у процесі підвищення кваліфікації, що утруднюють організацію самостійної пізнавальної діяльності вчителів, обґрунтувати важливість спрямування наукових зусиль на подолання недоліків, пов'язаних із цими суперечностями; визначити найбільш перспективні підходи до вирішення проблем, що виникають у процесі підвищення кваліфікації.

Результатом наукового аналізу авторки є обґрунтування ключових понять дослідження, перше з яких – самостійна пізнавальна діяльність – тлумачиться як послідовність усвідомлених, вільно обраних, внутрішньо вмотивованих когнітивних операцій і предметних дій, спрямованих на формування у свідомості суб'єкта певних образів за рахунок опрацювання інформаційних джерел, спілкування, а також узагальнення власного й чужого досвіду; друге – організація

самостійної пізнавальної діяльності вчителів – система дій закладу післядипломної педагогічної освіти з упорядкування взаємодії між андрагогами, слухачами, а також іншими компонентами андрагогічної системи, спрямованих на підвищення інтенсивності самоосвіти вчителів, розвиток у них когнітивно-операційних компетенцій з метою системного підвищення якості та результативності професійної діяльності.

Паралельно з обґрунтуванням вихідних понять авторка формує теоретичний базис власної концепції організації самостійної пізнавальної діяльності вчителів у процесі підвищення кваліфікації, до якого включено положення гуманістичної психології і педагогіки; гносеології; соціально-когнітивної теорії А. Бандури; андрагогіки; педагогічного менеджменту.

Методологічною основою дослідження є компетентнісний, діяльнісний і рефлексійний підходи.

На основі визначених наукових підходів до організації андрагогічної взаємодії між співробітниками закладів післядипломної педагогічної освіти та вчителями дисертантка кваліфіковано визначає й належним чином обґрунтовує принципи й умови організації самостійної пізнавальної діяльності вчителів у процесі підвищення кваліфікації.

Зокрема, регулюючими положеннями організації самостійної пізнавальної діяльності вчителів у процесі підвищення кваліфікації на думку авторки є: принцип суб'єктної ролі вчителя загальноосвітнього навчального закладу; принцип зворотного зв'язку; принцип прагматичності.

Умовами ефективно організації самостійної пізнавальної діяльності вчителів загальноосвітніх закладів у процесі підвищення кваліфікації авторка називає: виділення самостійної пізнавальної діяльності вчителів в атестаційному процесі як показника успішності їхнього професійного розвитку; мотивування вчителів до самостійної пізнавальної діяльності; спрямування змісту курсів підвищення кваліфікації і короткочасних формальних, неформальних та інформальних видів андрагогічної взаємодії на навчання вчителів основам організації самостійної пізнавальної діяльності; поетапний методичний супровід самостійної пізнавальної діяльності в міжатестаційному періоді; доповнення атестаційних заходів наданням учителям рекомендацій на наступний цикл підвищення кваліфікації щодо організації їхньої самостійної пізнавальної діяльності.

Заслуговує уваги модель організації самостійної пізнавальної діяльності, яка, на наш погляд, вдало передає авторське бачення сутності досліджуваного процесу.

Відмітимо, що модель лаконічно й інформативно репрезентує методи й засоби організації самостійної пізнавальної діяльності вчителів. Особливості й послідовність використання цих методів і засобів докладно описано в частині тексту дисертації, присвяченій методичному забезпеченню процесу організації самостійної пізнавальної діяльності вчителів.

У представленій методиці оцінювання якості організації самостійної пізнавальної діяльності вчителів загальноосвітніх навчальних закладів у процесі підвищення кваліфікації авторка переконливо обґрунтовує процесуальний, освітній і результативний критерії, а також якісні й кількісні показники організації самостійної пізнавальної діяльності.

Методика оцінювання організованості самостійної пізнавальної діяльності вчителів загальноосвітніх навчальних закладів, створена з опорою на ці критерії та

показники й інтегрує низку доцільних та інформативних інструментів: тест-опитувальник з інформаційної компетентності; карту самооцінювання вчителем якості самостійної пізнавальної діяльності; кваліметричний інструмент оцінювання якості самостійної пізнавальної діяльності на основі Excel. Методика передбачає, що організованість самостійної пізнавальної діяльності вчителів оцінюється за чотирима рівнями.

У дисертаційній праці Олена Шимонівна приділяє належну увагу обґрунтуванню процесу формування експериментальних і контрольних груп; детально розкриває хід експерименту, методику проведення лекцій, бесід, дискусій, тренінгів, котрі виконували функцію забезпечення цілеспрямованого педагогічного впливу.

У дослідній частині роботи відмічаємо належний ступінь достовірності результатів експерименту, що зумовлено, перш за все, обґрунтованістю наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.

На основі аналізу отриманих емпіричних даних авторка робить обґрунтований висновок про те, що організація самостійної пізнавальної діяльності вчителів на засадах імплементації у процес підвищення кваліфікації вчителів авторської моделі сприяє підвищенню ефективності цієї діяльності.

У загальних висновках представлено й охарактеризовано результати здійсненого дослідження, обґрунтовано значущість питань, які вивчалися, для можливого їх використання в діяльності всіх, хто долучається до організації самостійної пізнавальної діяльності вчителів загальноосвітніх навчальних закладів у процесі підвищення кваліфікації. Спрогнозовано наукові проблеми, які можуть стати предметом подальших досліджень.

Обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій не викликає сумнівів, оскільки забезпечується застосуванням комплексної дослідної методології, широким використанням кількісних і якісних методів науково-педагогічного дослідження, усебічною апробацією отриманих науково-практичних здобутків.

Достовірність і новизна наукових положень, висновків і рекомендацій. Достовірність і новизна результатів проведеного дослідження забезпечується методологічною обґрунтованістю його вихідних позицій, застосуванням комплексу різноманітних наукових методів дослідження, відповідних його предмету, меті та завданням, оптимальною тривалістю дослідної роботи, об'єктивним аналізом здобутих результатів.

У своєму дослідженні Олена Шимонівна:

- уперше теоретично обґрунтувала й розробила модель організації самостійної пізнавальної діяльності вчителів загальноосвітніх навчальних закладів; експлікувала андрагогічні умови організації самостійної пізнавальної діяльності; розробила методику оцінювання організованості самостійної пізнавальної діяльності вчителів;

- уточнила дефініцію конструкту «організація самостійної пізнавальної діяльності вчителів»;

- удосконалила цільові орієнтири процесу підвищення кваліфікації вчителів загальноосвітніх навчальних закладів в аспекті самостійної пізнавальної діяльності на основі процесуального, освітнього, результативного критеріїв її ефективності.

У роботі подальшого розвитку набули наукові положення педагогічного

менеджменту, компетентнісного, андрагогічного й діяльнісного підходів у післядипломній освіті педагогів.

Практичне значення дослідження полягає в розробленні й упровадженні у процес підвищення кваліфікації вчителів методичного семінару для андрагогів, спрямованого на роз'яснення особливостей самостійної пізнавальної діяльності слухачів курсів підвищення кваліфікації, а також висвітлення методик її активізації й управління нею; заходів, спрямованих на стимулювання рефлексії вчителів шляхом презентації кращих зразків самостійної пізнавальної діяльності; спецкурсу «Інформаційна компетентність учителя», зміст якого передбачає формування в слухачів курсів підвищення кваліфікації пізнавальної перспективи, надання їм інформації про джерела отримання знань, прийоми систематизації результатів самостійної пізнавальної діяльності, а також комп'ютерне тестування знань з аналізом результатів; семінару для вчителів із використання освітніх платформ, індивідуальних цифрових пристроїв і хмарних технологій із пізнавальною метою; методики кваліметричного оцінювання рівня організованості самостійної пізнавальної діяльності вчителів у циклі підвищення кваліфікації; методики методичної підтримки самостійної пізнавальної діяльності вчителів на курсах підвищення кваліфікації та в міжтестастійний період.

Практичну значущість отриманих результатів підтверджує широке впровадження авторських здобутків (у 8 закладах післядипломної педагогічної освіти).

Повнота викладу наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації та в опублікованих працях.

Наукові положення, обґрунтовані авторкою, а також результати емпіричних досліджень належним чином представлено у тексті дисертації, який складається зі вступу, трьох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел, 6 додатків (обсяг – 17 сторінок).

Результати досліджень достатньо повно представлено в 5-ти таблицях і 7-ми рисунках.

Джерельна база складається з 214 найменувань і містить фундаментальні та прикладні праці з досліджуваної проблеми.

Наукові положення, висновки та рекомендації пройшли достатню апробацію на всеукраїнських та міжнародних науково-практичних конференціях, вони у повній мірі відображені в 24 публікаціях, із яких: 8 – статті в наукових фахових виданнях; 5 – матеріали конференцій; 9 – навчально-методичні видання; 2 – публікації, що додатково відображають наукові результати дисертації.

Дисертантка володіє теоретичними знанням з проблеми дослідження і має відповідну дослідницьку підготовку.

Матеріали дисертації належно оформлені, текст викладено обґрунтовано та структуровано. У мовностилістичному оформленні дисертації враховано особливості наукового стилю викладу матеріалу. Чітка структурованість роботи відображається у логічності висновків й узагальнень, систематизації матеріалу в таблицях після окремих масивів інформації.

Загалом рецензована наукова праця відтворює цілісну картину організації самостійної пізнавальної діяльності вчителів загальноосвітніх навчальних закладів у процесі підвищення кваліфікації.

Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертації. Позитивно оцінюючи наукове та практичне значення отриманих здобувачкою результатів, слід звернути увагу на певні дискусійні положення та висловити окремі зауваження та побажання:

1. У визначенні методологічного апарату дослідження є певні суперечливі моменти, а саме: у меті, 3 і 5 завданнях дослідження йдеться про наукове обґрунтування педагогічних умов та моделі організації самостійної пізнавальної діяльності вчителів загальноосвітніх навчальних закладів у процесі підвищення кваліфікації, а предметом дослідження визначено лише модель.

2. Не зовсім коректним є твердження у визначенні наукової новизни: уточнено дефініцію конструкту «організація самостійної пізнавальної діяльності вчителів», оскільки уточнюється поняття через певну зміну визначення на дефініційному рівні.

3. У тексті дисертації (с. 30) зазначено, що авторкою «розроблено методiku оцінювання організованості самостійної пізнавальної діяльності за процесуальним, освітнім, результативним критеріями», а в тексті автореферату (у визначенні практичного значення одержаних результатів) це положення знаходимо у редакції: «методика кваліметричного оцінювання рівня організованості самостійної пізнавальної діяльності вчителів у циклі підвищення кваліфікації». Відповідну назву має й підрозділ 3.1. Вважаємо, що слід було б уточнити, яку саме методiku апробували під час здійснення експериментальної роботи.

4. Певну суперечність убачаємо в тому, що до змісту розділу 1 «Теоретичні засади організації самостійної пізнавальної діяльності вчителів загальноосвітніх навчальних закладів у процесі підвищення кваліфікації» включено підрозділ 1.3. «Практичні концепти організації самостійної пізнавальної діяльності вчителів загальноосвітніх навчальних закладів у процесі підвищення кваліфікації», у якому йдеться про зарубіжний досвід організації самостійної пізнавальної діяльності вчителів (Китай, США, Велика Британія, Швеція, Нова Зеландія та ін.). Доцільність включення цього матеріалу до розділу 1 є, на наше переконання, дискусійним.

5. У підрозділі 1.2. «Теоретичний базис дослідження організації самостійної пізнавальної діяльності вчителів загальноосвітніх навчальних закладів» авторка наводить аксіоматично відому інформацію, пропонуючи визначення таких понять як: «способи діяльності», «результат», «суб'єкти діяльності», «процес», «предмет», «продукт», що не є, вважаємо, доцільним. Натомість, оскільки йдеться про дослідження організації самостійної пізнавальної діяльності вчителів, варто було б зробити порівняльний аналіз рядоположних категорій у різновекторному співвідношенні: «самостійна освітня діяльність», «навчально-пізнавальна діяльність» та ін.

6. Розділ 2 авторкою названо «Принципи, умови, модель й методичне забезпечення організації самостійної пізнавальної діяльності вчителів загальноосвітніх навчальних закладів у процесі підвищення кваліфікації». Утім, ми переконані, що категорії «принцип», «умова», «модель», «методичне забезпечення» не є рядоположними і тому не зовсім коректно поєднувати їх у назві розділу дисертації, особливо враховуючи той факт, що предмет дослідження: модель організації самостійної пізнавальної діяльності вчителів загальноосвітніх навчальних закладів у процесі підвищення кваліфікації.

7. У розділі 2 було б доцільно чіткіше прописати, як співвідноситься модель організації самостійної пізнавальної діяльності вчителів загальноосвітніх навчальних закладів у процесі підвищення кваліфікації та створення відповідних педагогічних умов.

Висловлені критичні положення не впливають на загальну позитивну оцінку дисертаційної праці й мають характер наукової дискусії.

Ідентичність змісту автореферату й основних положень дисертації. Структурна побудова та зміст автореферату ідентичні основним положенням дисертації. Наукові положення, висновки й рекомендації, наведені в авторефераті, належним чином розкрито й обґрунтовано в дисертації О. Ш. Тонне.

Загальний висновок. Аналіз дисертації, автореферату та опублікованих праць дає підстави для висновку про те, що наукове дослідження Тонне Олени Шимонівни «Організація самостійної пізнавальної діяльності вчителів загальноосвітніх навчальних закладів у процесі підвищення кваліфікації» є завершеним, цілісним, самостійним, яке має наукову новизну, теоретичне та практичне значення.

Ураховуючи актуальність, новизну, значущість отриманих результатів дослідження для педагогічної науки в цілому та теорії і методики професійної освіти зокрема робота заслуговує на позитивну оцінку. Дисертація на тему «Організація самостійної пізнавальної діяльності вчителів загальноосвітніх навчальних закладів у процесі підвищення кваліфікації» відповідає вимогам пп. 9, 11-13 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України № 567 від 24 липня 2013 року із змінами, затвердженими Постановою Кабінету Міністрів України № 656 від 19 серпня 2015 року, а її авторка – Тонне Олена Шимонівна – заслуговує присудження їй наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти.

Офіційний опонент:

завідувач кафедри професійної освіти
та технологій сільськогосподарського виробництва
Глухівського національного педагогічного
університету імені Олександра Довженка,
доктор педагогічних наук, професор

В. І. Ковальчук

